

ПАНЕЛЬ 2. МІЖКУЛЬТУРНІ ІСТОРИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-42>

Верховцева І. Г.

доктор історичних наук, доцент

МЕГАТРЕНДИ СВІТОВОГО РОЗВИТКУ: МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ГЛОБАЛЬНИЙ ІДЕЙНО-РЕФОРМАТОРСЬКИЙ ПОЛІЛОГ XIX – ПОЧАТКУ XXI СТ.

Аналізуючи стан гуманітарної діяльності в рамках відповідних програм ООН, професорка Джорджтаунського університету (США) Елізабет Ферріс відзначає, що однією із сучасних світових мегатенденцій (мегатрендів) є зростання ролі муніципальних властей та своєрідний «запит» на локальну демократію. Широкі маси інтенсивно залучаються до вирішення місцевих проблем, відбувається «посилення місцевого потенціалу», що, на думку вченої, зумовлюється, крім іншого, й політичною необхідністю глобального характеру, оскільки саме муніципальні власті здатні давати найбільш адекватні відповіді на такі виклики, як біженство, продовольча безпека, стихійні лиха, технологічні загрози тощо [12, с. 21–23].

Позиція науковиці, яка бере активну участь в аналізі й розробці міжнародних гуманітарних програм під егідою ООН, доводить: як і понад двома попередніми століттями, нині місцеве самоврядування залишається потужним чинником соціально-політичного поступу, одним із провідних мегатрендів світового розвитку XIX – початку XXI століть.

Поняття мегатренду увійшло в соціально-політичний дискурс завдяки Джону Нейсбіту – американському соціологу, в 1960-х рр. – помічнику секретаря з питань освіти при Дж. Кеннеді та раднику Л. Джонсона. У своїй праці «Мегатренди» (1982), послуговуючись методом контент-аналіза, Д. Нейсбіт дослідив соціальні зміни, що визначають сутність і обличчя нового суспільства – інформаційного [11]. Резюмуючи, що «майбутнє присутнє в сьогодні», Д. Нейсбіт дав імпульс осмисленню дослідниками процесів глобалізації явищ минулого і сучасності в контексті виокремлення масштабних тенденцій (мегатрендів), завдяки яким сформувався сучасний світ, що наприкінці

XX ст. вступив у стадію пришвидшеної глобалізації. Безумовно, таке осмислення глобалізації та макросоціальних процесів триватиме й надалі – власне не так давно воно розпочалося. «Відшукуючи» впливи та взаємообумовленості, які визначили конфігурації макроявищ сьогодення, дослідники «відкривають» нові «іпостасі» того, що увійшло в соціальну практику останніми століттями, але не розглядалося в ракурсі процесів глобалізації. Саме до таких явищ належить інститут місцевого самоврядування.

Місьцеве самоврядування – окрема форма реалізації народом належної йому влади (форма публічної влади) та окремий складник механізму управління суспільством і державою. Завдяки участі в місцевому самоврядуванні громадяни вчаться діяти політично, а суб'єкти місцевого самоврядування – територіальні громади управляють країною своїми місцевостями. У сучасному світі конституційне закріплення за народом – сувереном державної влади права управляти своєю країною в розрізі її регіонів на засадах самоврядування є свідченням демократичного поступу держави, її залучення до прогресивних соціокультурних процесів планетарного масштабу. М. Баймуратов і М. Юрченко, акцентуючи на тому, що місьцеве самоврядування є загальною історичною спадщиною людства, відзначають: за умов глобалізації з її інтернаціоналізацією конституційного правопорядку держав та конституціоналізацією міжнародного публічного права права людини та муніципальні права людини є «альфою і омегою» сучасного державного розвитку та основоположним ідеалом побудови глобалізованого світу [1; 2, с. 5].

Натомість атрибутом сучасної демократії місьцеве самоврядування стало не водночас. Ідеї наділення самоврядних громад функціями з місцевого управління та перетворення їх на носіїв державної влади перш, ніж стати світовим мегатрендом, понад два останні століття кристалізувалися в рамках інтенсивного міжнародного ідейно-реформаторського полілогу в аспекті модернізації місцевого управління.

До теоретичної розробки цього питання долучилися, зокрема, М. Баймуратов та М. Юрченко [1; 2], В. Григорьев [8], І. Верховцева [4; 6], О. Євтушенко та І. Моспаненко [9]. Однак окремі науковці, нехтуючи фактами, що свідчать про вказаний полілог, продовжують помилково ототожнювати модерне місьцеве самоврядування із традиційним самоврядуванням, яке функціонувало в аграрних соціумах з їх диктатом колективу-корпорації всередині спільнот і нехтуванням правами й свободами індивідууму [10]. Залишаючи за рамками даної розвідки аналіз відмінностей між традиційним самоврядуванням та модерним місцевим самоврядуванням, наголосимо: останнє має суто

територіальний характер і насамперед характеризується демократизацією відносин всередині спільноти з повагою до прав кожного її члена, відповідно, рівністю прав співгромадян – «атомів» територіальних громад. Такі взаємини всередині локальних спільнот окреслює термін «локальна демократія», що ним позначають комплексний соціальний, політичний, культурний і правовий феномен, який характеризується активізацією участі жителів у місцевій спільноті, ефективним діалогом між різними групами інтересу, «усвідомленою» партисипацією громадян, їх контролем за діями уряду та висококваліфікованим і високоякісним «виконанням доброго врядування» [3, с. 75].

Перші ідеї щодо подібних моделей організації місцевої влади як складника місцевого управління держав було висловлено на рубежі XVIII–XIX ст. мислителями Франції, Німеччини, США. Спроби практичного втілення мали місце у першій третині XIX ст. Зокрема, в Пруссії законом 19 листопада 1808 р. міська громада була оголошена «політичною істотою». Закріплювалися подібні положення і в Конституції Бельгії 1831 р. Окремий імпульс реформаторським пошукам дали висловлені французом А. де Токвілем та австрійцем Л. ф. Штайном пропозиції з управлінської модернізації країн. Перший наголосив на іманентності демократичних самоврядних практик у традиційних громадах. Другий, будучи учнем Г. Гегеля, в роботі «Соціалізм і комунізм у сучасній Франції» (1842) окреслив плани розбудови справедливої соціальної організації та політики державного соціалізму, які слід було реалізовувати, не очікуючи, коли того вимагатимуть революційно налаштовані маси, залучивши до управління територіальними структурами обраних за майновими принципами представників місцевого соціуму [6, с. 114–115; 9, с. 52].

З часом у країнах Європи набула поширення теорія вільної громади (К.-Ф. Гербер, Г. Аренс, О. Лабанд, Э. Мейер тощо), яка акцентувала на правах місцевої громади на опікування власними справами як на природних й таких, що не можуть бути відчужені, порівнюючи їх з природними та невідчужуваними правами людини. Вільну громаду оголосили первинною стосовно держави, остання мала поважати свободу громадського самоврядування, відтак, поряд із законодавчою, виконавчою і судовою владою, визнавалася четверта – місцева / муніципальна / громадська. Поступово на цій базі було сформульовано господарську, а потім громадську, теорії місцевого самоврядування (Р. Моль, О. Ресслер, О. Гірке тощо), які протиставили останнє державному управлінню. З часом у цьому контексті постав комплекс ідей, що склав базу відповідної державницької теорії: за нею, на місцеве

самоврядування покладалися обов'язки з державного управління місцевостями (Л.ф. Штайн, Р.ф. Гнейст). Згідно поглядів європейських мислителів, місцеве самоврядування мало сприяти формуванню бази локальної демократії, привчати населення до управління країною на засадах представництва й інших буржуазно-демократичних цінностей. Відповідно, запровадження місцевого самоврядування стало розглядатися як засіб не тільки управлінського, а й соціального та політичного оновлення країн.

Особливим етапом світових реформаторських пошуків у сфері місцевого самоврядування стало опанування тогочасними європейськими управлінськими трендами ліберальною бюрократією Російської імперії. Упорядковуючи соціальний та управлінський простір своєї країни, імперські реформатори вдалися до синкретизації модерних управлінських технологій із самоврядними традиційними практиками руського миру, поступаючись тиску традиціоналістів, прагнучи подолати сепаратизм регіональних еліт та зберегти цілісність «єдиної і неділимої». Практики руського миру було поширено на весь імперський простір під час Великої реформи сільського самоврядування 1861–1871 рр. та подальших реформаторських заходів на її базі. Це уявлялося російським діячам тою основою, на фундаменті котрої поступово мало постати модерне місцеве самоврядування [6, с. 102, 114–116]. Однак, корелюючи європейські проекти місцевого самоврядування відповідно до потреб збереження цілісності імперського простору, реформатори відкинули принципові аспекти, пов'язані з демократизацією державно-правового простору, нав'язуючи соціокультурно строкатому імперському селу великоруські самоврядні практики з їх відчутним «тоталітарним» присмаком та абсолютним підпорядкуванням індивідуума колективному диктату самоврядної громади. Російський імперський досвід розбудови місцевого самоврядування, попри спроби реалізувати його в містах і на рівні земств у поєднанні із сільськими самоврядними практиками, став антиприкладом того, як нехтування правами і свободами людини у розбудові локальної демократії зумовило формування соціокультурної бази фашизму – після початку 24.02.2002 р. повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України це «проросло» російським фашизмом та акціями геноциду українців [5, с. 126].

Запозичення та обмін реформаторським досвідом у сфері місцевого самоврядування продовжуються нині в умовах постбіполярного світу. Європейські традиції в сфері місцевого самоврядування, закріплені відповідною хартією 1985 р., в умовах цифризації та діджиталізації вдосконалюються технологіями електронної демократії. Інтегруючись у

європейський простір, Україна продовжує розбудову власного місцевого самоврядування, користуючись напрацюваннями європейців [7]. Це доводить, що становлення інституту місцевого самоврядування останніми понад двома століттями стало глобальним ідейно-реформаторським полілогом, який сприяв та сприяє інтеграції й співпраці народів і країн у розробленні засад конституціоналізму, базових форм локальної демократії, оформленню міжнародного публічного простору.

Список використаних джерел:

1. Баймуратов М.О. Місцеве самоврядування як загальний спадок людської цивілізації та важливий феномен сучасного світового конституціоналізму. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Право. 2011. № 1. С. 57–65.
2. Баймуратов М.О., Юрченко М.М. Інститут місцевого самоврядування в умовах глобалізації: до визначення доктринальних та нормативних підходів. *Правова система: теорія і практика*. 2019. № 4. Ч. 2. С. 3–8.
3. Була С., Гнатюк В. Локальна демократія як фундаментальна категорія в актуалізації проявів інституціонально-правових модусів місцевого самоврядування: кореляція, формалізація та схематизація основних понять. *Вісник Львівського університету*. Серія філос.-політолог. студії. 2015. Вип. 6. С. 76–88.
4. Верховцева І.Г. Мегатренди світового розвитку XIX–XXI століть: самоврядні територіальні громади як носії державної влади (кейс «Російська імперія»). *Вісник Львівського університету*. Серія: філософсько-політологічні студії. 2022. № 42. С. 170–181.
5. Верховцева І.Г. Руський мир як традиційні соціальні практики «довгого XIX ст.»: до витоків російського фашизму. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: *Історичні науки*. 2022. Т. 33(72). № 3. С. 117–127.
6. Верховцева І.Г. Селянське самоврядування в Російській імперії (друга половина XIX – початок XX ст.): дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.02 / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2019. 701 с.
7. Віннічук О. Перспективи електронного урядування: естонський досвід та українські реалії. *Вісник Прикарпатського університету*. Політологія. 2019. Вип. 13. С. 78-75.
8. Григорьев В.А. Эволюция местного самоуправления. Отечественная и зарубежная практика: монография. К.: Истина, 2005. 424 с.

9. Євтушенко О.Н., Моспаненко І.В. Місцеве самоврядування у поглядах Л. Штейна. *Наукові праці: Політологія*. 2010. Т. 131. Вип. 118. С. 50-53.

10. Камінська Н.В. *Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз: навч. посіб.* К.: КНТ, 2010. 232 с.

11. Нейсбит Д. Мегатренды. М.: АСТ «Ермак», 2003. 380 с.

12. Феррис Э. Мегатенденции и будущее гуманитарной деятельности. *Международный журнал Красного креста*. С. 5-34. URL: <https://www.icrc.org/ru/doc/assets/files/review/2011/irrc-rus-ferris.pdf>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-43>

Ihoshev K. M.

*Lecturer at the Department of Germanic-Romance Philology
and Translation,
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*

THE PHILOSOPHY OF DANDYISM IN OSCAR WILDE'S FICTION

At the end of the XIXth century, decadent trends began to appear in England. Characteristic for that time are aesthetic and naturalistic directions (symbolists, Pre-Raphaelites, aesthetes). The most popular direction in literature of that time becomes aestheticism, primarily thanks to the most famous representative of it – Oscar Wilde. He is one of the most controversial figures in the world literature and provokes constant interest in both his own work and his personal life. According to Alexander Grinstein, for this writer aestheticism became a rebellion against Victorian morality. The pose of the esthete had to be to oppose generally accepted tastes, conventions, and this is exactly what he expressed a kind of protest against the dominance of practicality and common sense: «This [«The Picture of Dorian Gray»] was Wilde's only novel and brought him considerable notoriety as the British public was incensed by the implied immorality in the work» [1, p. 126].

The main principles of aestheticism can be summarized as follows: beauty is above morality, art is above reality, pleasure is above all else. Aestheticism gave a new impetus to the flourishing of dandyism, which arose in England in XVIII – at the beginning of the XIX century as a reaction and a countermeasure of sorts to the growing role in the social and cultural life of the rich bourgeois: «The dandy, who despised the vulgarity and false morality of the newly emergent bourgeoisie, placed particular importance on